

PRINCIPY UDRŽITELNÉHO ÚZEMNÍHO ROZVOJE

Josef Markvart

Termín „trvale udržitelný rozvoj“ (anglicky „sustainable development“, německy „Nachhaltige Entwicklung“, francouzsky „développement durable“) se v češtině objevuje zhruba od osmdesátých let. V roce 1992 se dostal i do české právní terminologie a jeho definice je obsažena v zákoně o životním prostředí č.17/1992 Sb. I když trojslovné vyjádření „trvale udržitelný rozvoj“ lze do určité míry chápat jako pleonasmus, je již dostatečně vžitě a obecně přijímané. V poslední době se v překladech i originálních textech objevuje dvouslovné spojení „udržitelný rozvoj“, který vyjadřuje totéž. Protože předkládaný informační materiál se zabývá vývojem principu udržitelného rozvoje a cituje řadu dokumentů, používáme v textu tradiční termín „trvale udržitelný rozvoj“.

VÝVOJ PRINCIPU TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE

Pojem „sustainability“ - trvalá udržitelnost - se v daném významu pravděpodobně poprvé objevil v časopise „The Ecologist“, redigovaném E. Goldsmithem v roce 1972.

V tomto období vypracovala skupina předních vědců pod záštitou MIT (Massachusetts Institute of Technology) „Studii kritických environmentálních problémů“ (SCEP), která obsahovala zásadní konstatování, že nekonečný růst není možný v prostředí limitovaných zdrojů. V témže roce se na MIT zformoval tým odborníků pod vedením Denise Meadowse. Výsledkem jejich práce je publikace „Meze růstu“, známá též jako „První zpráva Římského klubu“. Zpráva dokumentuje, že je možné vyhnout se

rizikům, ohrožujícím další existenci lidstva a biosféry. Je možno vytvořit podmínky ekologické a ekonomické stability, která je trvale udržitelná (sustainable). Římský klub vznikl ke konci šedesátých let jako reakce na důsledky neřízeného ekonomického růstu západních zemí. V roce 1968 Aurelio Peccei, viceprezident firmy Olivetti, rozeslal pozvánky třiceti evropským vědcům a podnikatelům, aby se v Římě zúčastnili diskuse k narůstajícím světovým problémům. Účastníci tohoto setkání podpořili založení organizace, zvané Římský klub jako nevládní instituce, jejíž členové vystupují jako samostatné osoby a nevyjadřují zájem žádné skupiny nebo země. Hlavní činností klubu se stalo metodologické zkoumání budoucího vývoje, vyúsťující v tzv. zprávy Římského klubu. Nejznámější je zpráva první, vydaná pod názvem Meze

růstu. Dalšími významnými zprávami jsou: *Lidstvo na rozcestí, Přetvořit mezinárodní řád, Konec věku plýtvání, Cíle pro lidstvo. Celkem Římský klub vydal jedenáct takových zpráv.*

V roce 1974 vyšla kniha E.F. Schumachera „Malé je krásné“ (Small is Beautiful), která propaguje omezený, racionální rozvoj v souvislosti s jeho trvalou udržitelností.

Na začátku 70. let vyšla také kniha Michaela Redcliffa - „Sustainable Development“. Trvale udržitelný rozvoj znamená podle Redcliffa více než kompromis mezi přírodní podstatou životního prostředí a zabezpečováním ekonomického růstu. Koncept trvale udržitelného rozvoje přináší nový pohled na ekonomický rozvoj. Je důkazem toho, že ekologické principy je možné a žádoucí aplikovat na ekonomické procesy.

V roce 1980 publikovaly tři nejvýznamnější světové organizace - Světový svaz na ochranu přírody (IUCN), Program OSN na ochranu životního prostředí (UNEP) a světový fond na ochranu přírody (WWF) „Světovou strategii ochrany životního prostředí“ (World Conservation Strategy - WCS). WCS poprvé akceptovala pojem „trvale udržitelný rozvoj“, přičemž podtrhla prvořadý význam péče o Zemi.

Od roku 1984 vychází každý rok péči kolektivu L.R. Browna z washingtonského institutu ročenka Stav světa s podtitulem „Zpráva Worldwatch Institute o pokroku na cestě k trvalé udržitelnosti“.

V roce 1987 přijalo Valné shromáždění OSN zprávu „Naše společná budoucnost“. Vypracovala ji Světová komise pro životní prostředí pod vedením G.H. Brundtlandové. Publikace spojuje pojem trvalé udržitelnosti s požadavkem sociální rovnosti, a to jak mezi generacemi, tak i v rámci jednotlivých generací. Definice zní: **„Trvale udržitelný rozvoj je rozvoj, který zabezpečuje uspokojení současných potřeb, aniž by ohrozil možnosti uspokojení potřeb generací budoucích.“**

V roce 1990 publikovalo Centrum pro lidská sídla OSN (HABITAT) základní zprávu pod názvem „Lidé, sídla, životní prostředí a rozvoj“, která formulovala základní východiska trvale udržitelného rozvoje sídel. Centrum založilo „Program pro trvale udržitelný rozvoj měst“. V předmluvě k publikaci, formulované nizozemským ministrem zahraničí Maxem van der Stoel, se mj. praví:

- **Trvale udržitelný rozvoj znamená celkové zlepšení kvality života Je neakceptovatelné, dokonce nehumánní hovořit o dlouhodobé udržitelnosti kvality životního prostředí, aniž je vzata v úvahu otázka pouhého přežití lidí jako základní otázka humánnosti.**
- **Industrializované země nesou hlavní zodpovědnost za změnu přístupu k produkci a konzumu výrobků.**
- **Lidská sídla, zejména velké aglomerace jsou hlavními aktéry degradace životního prostředí. Současně jsou lidská sídla nevyužitými středisky kreativity, ekonomického růstu a příležitostí pro komunikaci a rozvoj poznatků.**
- **Trvale udržitelný rozvoj znamená uspokojení potřeb současné generace, aniž by byly omezeny nároky budoucích generací. Každému člověku přiznává právo na základní životní standard, adekvátní pro zdraví, dostatek potravy, oděvu, přístřeší, lékařské péče a nezbytných sociálních služeb.**

OECD v témže roce publikovalo diskusní materiál pod názvem „Role měst v trvale udržitelném rozvoji“.

Evropská rada a Evropský parlament obdržely v tomto roce publikaci pod názvem „Zelená kniha o životním prostředí měst“, kterou vypracovala Komise evropského společenství.

V září 1990 reprezentanti více než 200 místních správ založili „Mezinárodní radu pro místní iniciativy na úseku životního prostředí“, sponzorovanou „Světovým kongresem místních správ pro trvale udržitelnou budoucnost“ konaný při OSN v New Yorku.

V témže roce vybraná evropská města založila novou organizaci, nazvanou „Eurocity“. Zakládající města ustanovila environmentální komisi pod vedením města Lyon.

Evropské environmentální byro publikovalo „Bílou knihu životního prostředí měst“, jako reakci na „Zelenou knihu Evropského společenství“, kterou považovalo byro za málo důslednou. Mezi jiným se Bílá kniha zabývá negativními důsledky jednotného evropského trhu na trvale udržitelný rozvoj.

V září 1991 podepsalo 130 měst „Torontskou deklaraci světových měst a jejich životního prostředí“.

OECD vydalo publikaci „Environmentální politika měst pro 90. léta“. Environmentální skupina pro městské záležitosti při OECD odsouhlasila program na léta 94 - 95 pod názvem „Ekologické město“.

Světová unie ochrany přírody a světový fond ochrany přírody vydal v říjnu 1991 zprávu „Pečujeme o zemi - souhrn strategie trvale udržitelného života“. Definice trvale udržitelného rozvoje je ve zprávě rozvedena takto:

„Trvale udržitelný rozvoj znamená zlepšování kvality života, přičemž pečujeme o všechny související ekosystémy.“

Významným mezníkem ve vývoji koncepce trvalé udržitelnosti byla „Světová konference OSN o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro 1992“ - Summit země. Tato konference formovala požadavek podporovat princip trvale udržitelného rozvoje ve světovém měřítku. Členské státy EU podepsaly „Rámcovou konvenci o změně klimatu“ a „konvenci o biologické rozmanitosti“. Výsledkem konference byla „Deklarace z Ria o životním prostředí a rozvoji“ (Charta země) a ustanovení Agendy 21, což je podobný akční plán, ustanovující jednotlivé iniciativy v oblasti životního prostředí. V roce 1993 byl ustanoven „Výbor OSN pro trvale udržitelný rozvoj“.

Deklarace z Ria obsahuje 27 principů trvale udržitelného rozvoje, které stanovila Světová komise pro životní prostředí a rozvoj. Z nich nejdůležitější jsou tyto:

- **Usměrnit zdravý hospodářský růst.**
- **Změnit kvalitu hospodářského růstu.**
- **Uchovávat a obohacovat bázi přírodních zdrojů.**
- **Zajistit udržitelnou úroveň populace.**
- **Nově orientovat techniku.**
- **Integrovat ekonomické a ekologické principy.**
- **Reformovat mezinárodní hospodářské vztahy.**
- **Posílit mezinárodní spolupráci.**

Agenda 21 je nejdůležitějším dokumentem z konference v Rio. Obsáhlý materiál je rozdělen do 40 kapitol a 4 sekcí. V jednotlivých sekcích jsou z hlediska územního rozvoje zajímavé zejména tyto problémové okruhy:

- boj s chudobou,
- kritika špatných výrobních a spotřebních návyků,
- dynamika demografického růstu a trvale udržitelný rozvoj,
- podpora trvale udržitelného rozvoje lidských sídel,
- ochrana a podpora lidského zdraví,
- atmosféra,
- nerostné, rostlinné a živočišné suroviny,

- úbytek lesů,
- rozšiřování pouští,
- péče o horské oblasti,
- podpora trvale udržitelného rozvoje zemědělství,
- uchování biologické diverzity,
- ochrana kvality a zásob vodních zdrojů,
- nakládání s odpady (zejména toxickými).

Agenda 21 není v žádném případě úzce ekologicky zaměřeným programem, ale obsahuje významné souvislosti ekonomické, sociální, kulturní a politické.

V roce 1994 vydává Evropská komise publikaci Evropa 2000+, ve které jsou stanoveny hlavní zásady územního rozvoje států Evropské unie s dopadem na celý evropský kontinent.

Dokument zpracovala Evropská komise v souvislosti se změnou Evropského společenství na Evropskou unii. Nová smlouva EU obsahuje tato východiska:

- dosažení sociální a ekonomické soudržnosti,
- rozvoj transevropských sítí,
- ochrana životního prostředí, včetně opatření týkajících se plánování měst a venkova.

Evropa 2000+ vychází z dokumentu „Bílá kniha EK - Růst, schopnost, konkurence“. Strategie rozvoje byla potvrzena Evropskou radou na Korfu v červnu 1994 a je formována těmito zásadami:

- podpora reformy ke zvýšení zaměstnanosti,
- opatření k plnému využívání potenciálu zaměstnanosti v malých a středních firmách,
- koordinace v oblasti výzkumu,
- prioritní programy transevropských sítí,
- využití možností informační společnosti,
- podpora nového modelu trvale udržitelného rozvoje, zejména v oblasti životního prostředí.

Podle článku z Maastrichtské dohody je jedním z hlavních cílů Unie dosáhnout „udržitelného a neinflačního růstu při respektování životního prostředí“. Akční program pro životní prostředí stanovil nový rámec trvale udržitelného rozvoje výslovným uznáním ústřední role územního plánování jako prostředku k jeho dosažení.

Model trvale udržitelného rozvoje obsažený v Bílé knize vytyčuje územní organizaci založenou na rozumném spravování přírodních zdrojů, kterým by byla zaručena jejich obnovitelnost a dostupnost pro příští generace a zachování životního prostředí a jeho biodiverzity.

Jsou zdůrazněna tři hlediska:

- solidarita v otázkách životního prostředí promítnutá do nadnárodního měřítka,
- specifická opatření k zamezení důsledků nadměrného turistického využívání ekologicky křehkých území,
- integrace hledisek životního prostředí do plánování měst a městských aglomerací.

V roce 1996 se koná konference OSN o lidských sídlech v Istanbulu (Habitat II). Je přijata Istanbulská deklarace.

V Istanbulské deklaraci se mimo jiné praví:

Abychom mohli zlepšit kvalitu života v lidských sídlech, musíme bojovat proti zhoršování podmínek jejich existence..... S tímto cílem na zřeteli musíme řešit neudržitelné modely spotřeby a výroby..... neudržitelné populační změny

s prioritní pozorností věnované přílišné koncentraci obyvatelstva. Dále musíme řešit problémy bezdomovectví, rostoucí chudobu, nezaměstnanost, sociální vyloučení, nízkou stabilitu rodiny, nedostatek základní infrastruktury a služeb, nedostatek odpovídajícího plánování, rostoucí míru nejistoty a násilí, zhoršování životního prostředí a zvýšenou zranitelnost vůči přírodním katastrofám.

Summit Habitat II měl dvě hlavní témata - přiměřené bydlení pro všechny a trvale udržitelný rozvoj sídel. Byla na něm přijata Agenda Habitat jako široce strukturovaný program v oblasti bydlení a rozvoje sídel. Agenda Habitat má 241 paragrafů a zahrnuje mnoho aspektů udržitelného rozvoje lidských sídel (informace o Agendě Habitat v angličtině najdete na internetové adrese www.unhabitat.org, informace v češtině na adrese: www.mmr.cz/cz/housing/habitat/habitat.html. nebo na adrese: www.undp.org/un/habitat/agenda). V červnu 2001 se v New Yorku uskutečnilo zvláštní zasedání OSN pro celkové posouzení plnění Agendy Habitat.

V roce 1999 vydává Evropská komise publikaci „Evropské perspektivy územního rozvoje“, která formuluje ucelený názor na principy trvale udržitelného územního rozvoje evropského kontinentu.

Základní cíle ESDP vycházejí ze záměru Evropské unie dosáhnout vyváženého a trvale udržitelného rozvoje především posilováním hospodářské a sociální soudržnosti. Trvale udržitelný rozvoj nezahrnuje pouze ekologicky zdravý hospodářský rozvoj, který zachovává stávající zdroje pro příští generace, ale obsahuje i vyvážený územní rozvoj. To především znamená uvést do souladu společenské a hospodářské nároky na územní rozvoj s ekologickou a kulturní funkcí v dané oblasti, a tak přispět k trvale udržitelnému a celkově vyváženému územnímu rozvoji. Evropská unie se bude proto postupně vyvíjet, spolu se zachováním regionální mnohotvárnosti, ve směru od unie hospodářské k unii ekologické a unii sociální. (ESDP, str. 10)

ESDP formuluje trojúhelník cílů evropské politiky, které musejí být vyvážené:

- ⇒ **hospodářskou a sociální soudržnost,**
- ⇒ **zachování přírodních zdrojů a kulturního dědictví,**
- ⇒ **vyváženější konkurenceschopnost evropského území.**

Již v r. 1994 se ministři, zodpovědní za územní plánování dohodli na třech politických směrnících pro rozvoj Evropské unie:

- rozvoj vyváženého a polycentrického urbanistického systému a nový vztah mezi městem a venkovem,
- zajištění rovnocenného přístupu k infrastruktuře a poznatkům,
- trvale udržitelný rozvoj, prozíravá péče o přírodní a kulturní dědictví a jeho ochrana.

Trvale udržitelný rozvoj v pojetí ESDP má svou sociální, ekonomickou a ekologickou stránku, přičemž všechny tři jsou v rovnováze.

PRINCIP TRVALÉ UDRŽITELNOSTI V ZÁKONECH ČR

Definice trvale udržitelného rozvoje je obsažena v zákoně o životním prostředí č. 17/1992 Sb. v § 6:

Trvale udržitelný rozvoj společnosti je takový rozvoj, který současným i budoucím generacím zachovává možnost uspokojovat jejich základní potřeby a přitom nesnižuje rozmanitost přírody a zachovává přirozené funkce ekosystémů.

Zákon o územním plánování a stavebním řádu č.50/1976 Sb. ve znění pozdějších předpisů (stavební zákon) formuluje cíle územního plánování v § 1 odstavcích (1) a (2). Ačkoliv původní znění tohoto paragrafu pochází již z roku 1976, je jeho formulace poměrně moderní a prozíravá.

(1) Územní plánování soustavně a komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace a věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území.

Čteme-li tento odstavec pozorně, najdeme v něm princip trvalé udržitelnosti. Příslovce „soustavně“ je možno vyložit nejen jako „průběžně“, ale i „systematicky“, tj. s promítnutím do budoucnosti, ale i s průběžným vyhodnocováním (a korigováním) předpokládaných důsledků. Příslovce „komplexně“ znamená „ze všech stránek“, „se zahrnutím všech aspektů“ při respektování synergetických efektů všech složek a stránek rozvoje území. Důležitý je konec odstavce „a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území“.

(2) Územní plánování vytváří předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území, zejména se zřetelem na péči o životní prostředí a ochranu jeho hlavních složek - půdy, vody a ovzduší.

V tomto odstavci je významné slovní spojení „trvalý soulad“. Trvalý soulad můžeme chápat jako „trvale udržitelný soulad“. Pro trvalý soulad všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území je nutno vytvořit takové podmínky rozvoje, při kterých nejsou ničeny stávající hodnoty v území a zároveň jsou s nimi nově vytvářené hodnoty v souladu.

Z důležitých zákonů, které se vztahují k trvale udržitelnému územnímu rozvoji, lze dále vyjmenovat následující:

(Zákony jsou uvažovány ve znění pozdějších předpisů)

- Zákon č. 20/1966 Sb. o péči o zdraví lidu
- Zákon o vodách (č. 138/1973 Sb. ve znění pozdějších předpisů)
- Zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči
- Zákon č. 309/1991 Sb. o ochraně ovzduší
- Zákon o ochraně přírody a krajiny (č. 114/1992 Sb. ve znění pozdějších předpisů)
- Zákon č. 244/1992 Sb. o posuzování vlivu na životní prostředí
- Zákon č. 334/1992 Sb. o ochraně zemědělského půdního fondu
- Zákon č. 289/1995 Sb. o lesích
- Zákon o odpadech (č. 125/1997 Sb.)

UPLATNĚNÍ PRINCIPU TRVALE UDRŽITELNÉHO ROZVOJE V ÚZEMNÍM PLÁNOVÁNÍ

Princip trvale udržitelného rozvoje je zcela přirozeným, racionálním východiskem při plánování územního rozvoje státu, regionů a obcí. S jistou nadsázkou je možno konstatovat, že kdykoli byl tento princip v historii uplatňován, byly výsledky hospodaření v krajině příznivé a naopak, jestliže respektován nebyl, docházelo v důsledku toho k devastacím a škodám na životním prostředí. Nevyhovující životní podmínky zpravidla také negativně ovlivnily hospodářský rozvoj a vztahy ve společnosti.

Z tohoto hlediska je nutno v územním plánování uplatňovat uvážlivé, obezřetné a racionální přístupy. Nejde toliko o zodpovědnost pracovníků v oblasti územního plánování, ale také o spolupráci se všemi subjekty, podílejícími se na plánování a řízení územního rozvoje.

Uplatňování principu trvale udržitelného rozvoje se dotýká všech tří nástrojů územního plánování, tedy územně plánovacích podkladů, územně plánovací dokumentace i územního rozhodování.

Územně plánovací podklady mají význam ve dvou rovinách:

- a) Jako analytické materiály, které charakterizují stav a podmínky území. V této rovině jsou zejména důležité územně technické podklady, a to jak na celostátní, tak i regionální (okresy, v budoucnu kraje) a lokální (obce) úrovni. Územně technické podklady mapují mimo jiné i podmínky rozvoje území z hlediska ochrany životního prostředí, ochrany přírody a krajiny a ochrany kulturních památek. Zjišťují a ověřují základní limity pro způsob a intenzitu využití území. Územně technické podmínky se tak mohou stát základním podkladem a zdrojem informací pro uplatňování principu trvale udržitelného rozvoje daného území.
- b) Jako koncepční materiály, které ověřují možnosti využití území a předpokládané důsledky územního rozvoje. V této rovině má mimořádnou důležitost územní prognóza, která ze zákona slouží k prověření možností dlouhodobého rozvoje území na základě územně technických podmínek, stavu životního prostředí, demografických, sociologických a ekonomických podkladů rozvoje území. Vzhledem k bouřlivému vývoji v území ustoupily v posledních deseti letech otázky dlouhodobého výhledu poněkud do pozadí. Územní prognóza umožňuje řešit rozvoj území ve variantách, včetně variant varovných, které upozorní na nenávratné narušení životního prostředí a zničení specifických přírodních a kulturních hodnot území na jedné straně a na nebezpečí ekonomického úpadku a vzniku sociálních problémů na straně druhé. Územní prognóza je ideálním nástrojem pro stanovení dlouhodobé strategie s cílem vyváženého ekonomického, sociálního a územního trvale udržitelného rozvoje. V tomto směru musí mít vazbu na další strategické nástroje, zejména na nástroje regionální politiky.

I ostatní druhy územně plánovacích podkladů, kterými jsou urbanistická studie a územní generel, musejí plnit základní cíle a úkoly územního plánování, tedy naplňování zásad trvale udržitelného rozvoje území v tom rozsahu problematiky, který řeší. Vždy je nutno přihlížet k dlouhodobé koncepci rozvoje území z hlediska jeho trvalé udržitelnosti.

Územně plánovací dokumentace je rozhodujícím, právně závazným nástrojem pro zajištění trvale udržitelného rozvoje území. V tomto směru mají zásadní význam zejména územní plán velkého územního celku a územní plán obce. Hledisko trvalé udržitelnosti je nutno uplatňovat ve všech fázích pořizování ÚPD, tj. ve stádiích zadání, zpracování, projednání a schválení.

Prvním nezbytným krokem pro uplatnění principu trvale udržitelného rozvoje v územně plánovací dokumentaci je shromáždění všech dostupných podkladů a informací o stavu území v rámci přípravných prací pořizovatele a jejich vyhodnocení. Je nutno monitorovat veškerá možná ohrožení území, ať už vlivy přírodními (sesuvy, zátopy apod.), nebo civilizačními (havárie, znečištění, ohrožení hlukem apod.). Zároveň je nezbytné v souladu se zákonem shromáždit veškeré zpracované územně plánovací podklady, územně plánovací dokumentaci a správní rozhodnutí o území, zejména platná územní rozhodnutí.

Dalším krokem, vzhledem k uplatnění principu trvale udržitelného rozvoje, je analýza podmínek využívání území v rámci průzkumů a rozborů. Ty musejí hodnotit rozvojové tendence, jejich přínosy a rizika, problémy a střety zájmů. Průzkumy a rozbor musejí být objektivní a vyvážené, včetně zahrnutí ekonomické, ekologické i sociální stránky rozvoje území.

Klíčovou funkci pro prosazování principu trvale udržitelného rozvoje v ÚPD má správně formulované zadání. To nemůže být pouze administrativním aktem - musí odpovídajícím způsobem stanovit cíle rozvoje příslušného územního celku, musí reflektovat zájmy jeho obyvatel i požadavky na dlouhodobý, vyvážený, harmonický a setrvalý územní rozvoj. Dobře formulované zadání je významným úkolem všech orgánů územního plánování.

Zadání územního plánu obce by mělo vyjadřovat obecný, společný, tedy veřejný zájem, a v tomto smyslu by mělo také být zastupitelstvem schvalováno. Tomu slouží jeho vystavení k veřejnému nahlédnutí a jeho veřejné projednávání.

Vyhláška č. 131/1998 Sb. ve své příloze 1 stanovuje základní obsah zadání ÚPD. Podle této přílohy je nutno v zadání formulovat požadavky, vyplývající z programu jejího rozvoje, a z historických, kulturních, urbanistických a přírodních podmínek. Orgány obce sice mohou zvažovat, zda budou pro určité období klást větší důraz např. na ekonomický rozvoj, nebo na ochranu životního prostředí, případně na ochranu kulturní a historické jedinečnosti. Vždy však musí být zvažován celkový, dlouhodobý, synergický účinek rozvoje území s analýzou důsledků rozvoje v budoucnosti. Orgány obce jsou zodpovědné za to, jaké podmínky života vytvoří pro budoucí generace. Čtyřletá volební perioda není pro zastupitele obdobím přechodného vítězství, ale obdobím zodpovědnosti s dlouhodobými důsledky.

Fáze zpracování ÚPD klade na zpracovatele, co do uplatnění principu trvale udržitelného rozvoje, náročné požadavky. Zpracování ÚPD je prakticky vždy týmovou prací pod vedením autorizované osoby. Středoevropská tradice přiznává autorizaci a tedy i vedení týmu architektovi, tedy osobě s předpokládanou tvůrčí a technickou erudicí. Uplatnění dalších hledisek, zejména urbanistické a prostorové ekonomiky, sociálních věd, ekologie a environmentalistiky vyžaduje, aby si architekt svoje vzdělání soustavně doplňoval a současně spolupracoval s příslušnými odborníky. Spolupráce však nesmí být „skládáním příloh“, ale průběžným tvůrčím dialogem s neustálým hodnocením důsledků jednotlivých řešení. Osvědčenými metodami jsou tzv. analýza cost-benefit, SWOT analýza a multikriteriální hodnocení variant.

Projednávání konceptu řešení a návrhu územního plánu je z hlediska trvale udržitelného rozvoje dialogem mezi pořizovatelem, zpracovatelem, veřejností a orgány státní správy. Účelem takového dialogu je docházet ke konsenzu i za cenu rozumných kompromisů. Extrémní postoje, byť jsou vyvolány na pohled ušlechtilými (např. ekologickými) zájmy, jsou zde spíše ke škodě. Vždy je nutno usilovat o cíle vyváženého sociálního, ekonomického, ekologického i kulturního rozvoje území. Velmi důležité je přesné, lapidární a jednoznačné vyjádření závazné části územního plánu, zejména jeho graficky a textově vyjádřených regulativů.

Schválením územního plánu obce na sebe bere zastupitelstvo veškerou odpovědnost.

Územní plán by měl být kolektivním názorem jeho autora (urbanisty), obyvatel obce a příslušných orgánů státní správy. Prin-

cip trvalé udržitelnosti v územním plánu vyjadřuje dlouhodobou stabilitu rozvojových záměrů, šetrné využívání územních zdrojů a respekt k přírodním a kulturním hodnotám v daném území.

Územní rozhodnutí je nástrojem územního plánování, majícím bezprostřední dopad na skutečné využití území a s ním související skutečné urbanistické i architektonické uspořádání obcí. Proto je nutno věnovat mu mimořádnou pozornost, zejména tehdy, kdy pro dané území není územně plánovací dokumentace schválena. V takovém případě podle § 37 stavebního zákona opatří stavební úřad jiné podklady v rozsahu nezbytném pro územní rozhodnutí, například územně plánovací podklady, skutečnosti zjištěné vlastním průzkumem a místním šetřením. Podle tohoto paragrafu také posoudí stavební úřad návrh na územní rozhodnutí z hlediska péče o životní prostředí a přezkoumá návrh tak, aby vyhovoval obecným technickým požadavkům na výstavbu, požadavkům na užívání staveb handicapovanými osobami, popřípadě předpisům, stanovujícím podmínky hygienické, protipožární, bezpečnosti práce, dopravní, ochrany přírody, péče o kulturní památky, ochrany zemědělského a lesního půdního fondu apod.

Podle § 39 stejného zákona vymezí stavební úřad podmínky pro ochranu veřejných zájmů v území. V rámci těchto podmínek stanoví soulad mezi cíli a záměry územního plánování včetně architektonických a urbanistických hodnot v území, požadavky k ochraně zdraví a životního prostředí. Cíle územního plánování obsahují tak, jak jsou formulovány v § 1 stavebního zákona, také zásady trvale udržitelného rozvoje. Ochrana architektonických a urbanistických hodnot je širším pojmem, než ochrana památek. Stavební úřad musí znát stávající urbanistické hodnoty v území, spočívající v provozním a prostorovém uspořádání zástavby. Stejně tak musí respektovat architektonické hodnoty v území, dané kvalitní architekturou jednotlivých objektů i stavebních souborů.

Strohá mluva paragrafů stavebního zákona ukládá stavebnímu úřadu rozsáhlé povinnosti, které se netýkají pouze stavebně technické anebo architektonické stránky věci v rámci územního rozhodnutí. Je proto žádoucí, aby v případě takových staveb či změn využití území, které mají zásadní vliv na rozvoj obce, byla vždy zpracována územně plánovací dokumentace, jež je schopna ekologickou, ekonomickou i sociální problematiku příslušného území posoudit komplexně a v souvislostech. Stavební úřad je již z titulu svého názvu většinou profesionálně obsazen stavebními techniky. Přesto v rámci územního rozhodování ovlivňuje tak významné věci, jakými jsou vznik nových pracovních příležitostí (v případě výstavby průmyslových staveb), zajištění služeb občanům, a v neposlední řadě dopad na životní prostředí, způsobený novou výstavbou.

Významné je znění § 34 stavebního zákona, podle kterého je účastníkem každého územního řízení obec, jež je takto povinna hájit své zájmy, mj. i z hlediska jejího dalšího trvale udržitelného rozvoje. Princip trvale udržitelného rozvoje jako základní cíl územního plánování by měl být společný všem účastníkům územně plánovacího procesu. Zcela přirozeným by přitom měl být pocit zodpovědnosti vůči budoucím generacím.

*Ing. arch. Josef Markvart, CSc.
ÚÚR Brno*

*Pozn. redakce:
Tento článek je výtahem z publikace, kterou obdrželi účastníci konference.*